

Zuzanna Kozieł
Uniwersytet Gdański

Dyskryminacja Saamów w Szwecji. Zarys problemu

Discrimination against the Sami in Sweden. Outline of the problem

The aim of this study is to analyze different aspects of discrimination against the Sami in Sweden. The article describes how the rights of the Sami were curtailed in the past and how the Sami questions are handled today. The study shows the causes of discriminating politics and the effects of discrimination (which are often still visible). The article explores whether the Sami in Sweden are still being discriminated. I also describe the rights of the Sami both as the indigenous people and as the minority in Sweden.

Key words: the Sami, discrimination, indigenous people, racism, ILO Convention C169

Słowa kluczowe: Saamowie, dyskryminacja, ludność rdzenna, rasizm, 169. Konwencja Międzynarodowej Organizacji Pracy

Wstęp

Celem artykułu jest przybliżenie polskiemu czytelnikowi problemów wynikających z dyskryminacji Saamów w Szwecji. Ma on również stanowić uzupełnienie i poszerzenie dostępnej wiedzy na temat Saamów, ponieważ istnieje bardzo niewiele źródeł w języku polskim dotyczących nie tylko zagadnienia dyskryminacji, ale społeczeństwa saamskiego w ogóle¹.

W części wprowadzającej wyjaśniam pojęcia Saam i Sápmi oraz przedstawiam prawa Saamów jako mniejszości narodowej i ludu rdzennego Szwecji, natomiast w głównej części artykułu skupiam się na krótkim opisanu saamsko-szwedzkich

---

¹ Przykłady literatury w języku polskim na temat szwedzkich Saamów: wydana w latach 80. XX wieku pozycja *Lapończycy. Zarys historii kultury* (Vorren i Manker 1980) (tłumaczona z języka norweskiego, opisuje ludność saamską ogółem, nie uwzględnia wydarzeń najnowszych, ponadto dominuje w niej perspektywa kolonialna), a z nowszych: *Status Saamów w państwach nordyckich w świetle międzynarodowych standardów ochrony praw ludów rdzennych* (Bonusiak 2016) oraz popularnonaukowy przewodnik po Sápmi zatytułowany *Vággi Várri. W tundrze Saamów* (Nacher i Styczyński 2013).

stosunków ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń oraz ustaw, które przyczyniły się do dyskryminacji Saamów w Szwecji. Następnie przechodzę do przedstawienia skutków, jakie przyniosła szwedzka polityka wobec Saamów. W ostatniej części artykułu staram się przeanalizować, jak dzisiaj wygląda kwestia dyskryminacji Saamów.

1. Saamowie i Sápmi

Saamowie są jedną z mniejszości narodowych w Szwecji oraz ludnością zaliczaną do ludności rdzennych. Cechą charakterystyczną ludności rdzennej jest to, iż od niepamiętnych czasów zamieszkiwała pewien obszar przed jego skolonizowaniem przez ludność, która zaczęła sobie rościć prawa do tego terenu. Ludność rdzenna wytworzyła własną kulturę, stworzyła swój język, posiada własne zwyczaje i tradycje, które odróżniają ją od innych ludów.

Warto również zaznaczyć, że nie istnieje jedna, ustalona definicja słowa Saam. Według prawa, które określa, kto jest uprawniony do głosowania w wyborach do Sametingu (parlamentu saamskiego), najważniejszym czynnikiem decydującym o tym, kto może nazywać się Saamem, jest utożsamienie się ze społecznością saamską, czyli określenie swojej tożsamości jako saamska. Prawo to zostało ustanowione przez Sameting w 1992 roku i oprócz czynnika tożsamościowego wyróżnia również dwa inne: pochodzenie oraz język saamski. Zatem według prawa osobą, która może oddać głos w wyborach do Sametingu, jest ten, kto ma tożsamość saamską (nazywa się Saamem) oraz posługuje się językiem saamskim lub co najmniej jedno z jego rodziców bądź dziadków posługiwało się językiem saamskim, lub co najmniej jedno z jego rodziców ma prawo do głosowania (SFS 1992: 1433).

Saamowie zamieszkują Sápmi, czyli północny obszar czterech krajów: Norwegii, Szwecji, Finlandii oraz Rosji (Półwysep Kolski). Szwedzka część Sápmi stanowi około 35% powierzchni Szwecji (ok. 157 tys. km²) (Svensk Information 2004: 5). Trudno jednoznacznie określić, gdzie przebiega południowa granica Sápmi, ponieważ ślady działalności Saamów zostały odnalezione również w regionach stosunkowo wysuniętych na południe (m.in. Värmland oraz Västergötland) (Fjellström 1985: 17).

Trudności w określeniu tego, kto jest Saamem, oraz migracje na terenie Sápmi sprawiają, iż nie można podać dokładnej liczby Saamów zamieszkujących Sápmi (Salvesen 1995: 114). Według broszury wydanej przez szwedzki Sameting oraz Kancelarię Rządu Szwecji całkowita liczba Saamów zamieszkujących Sápmi wynosi około 70 tys. (Svensk Information 2004: 5). W samej Szwecji natomiast liczba Saamów waha się od 30 tys. do 40 tys. (Samiskt Informationscentrum 2013).

2. Prawa Saamów jako ludu rdzennego w świetle międzynarodowych konwencji

Najważniejszą międzynarodową konwencją na temat ochrony praw ludności rdzennej jest 169. Konwencja Międzynarodowej Organizacji Pracy z 1989 roku, dotycząca ludności tubylczej i plemiennej w krajach niezależnych. Najistotniejszy punkt konwencji to zagwarantowanie ludności rdzennej prawa własności do ziemi, którą tradycyjnie zajmowała. Dzięki temu inicjatywy ingerujące w przestrzeń historycznie zajmowaną przez ludność tubylczą muszą zostać zaakceptowane przez tę ludność (m.in. chodzi tutaj o wydobywanie surowców naturalnych). Dodatkowo konwencja ta podkreśla znaczenie wspierania kultury, tradycji i języka ludności rdzennej, zapewniania odpowiedniej edukacji i opieki medycznej oraz walki z rasizmem czy uprzedzeniami (ILO Convention C169: 1989). Postanowienia tej konwencji nie obowiązują w Szwecji, ponieważ do tej pory nie została ona przez nią ratyfikowana. Przepuszczalnie powodem tej decyzji są trudności w określeniu, które dokładnie ziemie powinny zostać przyznane Saamom (Sametinget 2014). Dodatkowo, tereny na północy Szwecji są bogate w złoża surowców mineralnych, do których Szwecja najprawdopodobniej utraciłaby dostęp po ratyfikowaniu konwencji (Samiskt Informationscentrum 2015).

W 2007 roku przyjęta została również przez ONZ Deklaracja praw ludów tubylczych, przyznająca prawo do samostanowienia ludom tubylczym. Należy jednak podkreślić, iż nie jest ona prawnie wiążąca (została przyjęta jako niezobowiązujący dokument Zgromadzenia Ogólnego ONZ) (A/RES/61/295).

3. Prawa Saamów jako mniejszości narodowej w Szwecji

W 1977 roku decyzją szwedzkiego Riksdagu przyznano Saamom status ludności rdzennej (Brodin i Pikkarainen 2008: 5). Oznacza to, że teoretycznie przysługuje im większa niż mniejszościom narodowym ochrona i szersze prawa w świetle szwedzkiego prawodawstwa oraz międzynarodowych konwencji i deklaracji. Większe prawa dla ludności rdzennej to przede wszystkim zagwarantowanie jej dostępu do ziem i wód tradycyjnie przez nią używanych oraz prawa do samostanowienia (Ibid.: 14). Za organizację oraz kontrolę polityki mniejszościowej w Szwecji odpowiada głównie Urząd Wojewódzki (Länsstyrelse) w Sztokholmie oraz Sameting (Länsstyrelsen Stockholm 2017b).

W 1999 roku decyzją szwedzkiego Riksdagu Saamowie zostali również uznani za mniejszość narodową. Rok później w Szwecji zaczęła obowiązywać Konwencja Ramowa o Ochronie Mniejszości Narodowych oraz Europejska Karta Języków Regionalnych i Mniejszościowych (Samiskt Informationscentrum 2017a).

Dokumenty te mają na celu ochronę praw osób należących do mniejszości narodowych, w szczególności zaś dotyczą ochrony przed każdym rodzajem asymilacji. Prawa wymienione w dokumentach są wcielane w życie głównie dzięki decyzjom podejmowanym na szczeblu krajowym i lokalnym (Brodin i Pikkarainen 2008: 14). W praktyce chodzi między innymi o zapewnienie nauczania języka mniejszości w szkołach czy możliwość porozumiewania się w języku mniejszości w kontakcie z administracją i władzami.

W Szwecji ustawa z 1999 roku przyznawała Saamom prawo do używania języka saamskiego w administracji i sądach tylko w pewnych obszarach na północy kraju, a konkretnie w czterech gminach: Jokkmokk, Arjeplog, Kiruna oraz Gällivare (Ibid.: 15). W praktyce oznaczało to, iż ludzie posługujący się językiem południowosaamskim zostali pozbawieni tego prawa, ponieważ w żadnej z wymienionych w ustawie gmin nie posługiwano się tym językiem.

W nowej ustawie o mniejszościach narodowych i językach mniejszości z 2010 roku prawo do posługiwania się językiem saamskim w kontaktach z władzami, administracją oraz prawo do otrzymania opieki nad dziećmi i osobami starszymi w języku saamskim zostało przyznane w kolejnych dziewięciu gminach (Arvidsjaur, Berg, Härjedalen, Lycksele, Malå, Sorsele, Storuman, Strömsund, Umeå, Vilhelmina, Åre, Älvdalen, Östersund), dzięki czemu język południowosaamski przestał być wykluczany z tego prawa (Samiskt Informationscentrum 2017e). W ustawie tej mowa jest również o tym, iż urzędnicy administracji państwowej mają obowiązek informować mniejszości narodowe o zmianach, które mają wpływ na ich prawa, umożliwić mniejszościom wpływanie na kwestie bezpośrednio z nimi związane oraz, o ile to możliwe, konsultować te kwestie z reprezentantami mniejszości (Länsstyrelsen Stockholm 2017a).

4. Stosunki saamsko-szwedzkie do XX wieku: przejawy dyskryminacji

Dyskryminowanie Saamów w Szwecji było szczególnie silne w XX wieku, jednak historia dyskryminacji sięga czasów znacznie wcześniejszych. Należy podkreślić, że Saamowie zamieszkiwali tereny Sápmi, zanim stały się one częścią Szwecji. Aby nakreślić zarys historii dyskryminacji Saamów, należy więc zacząć od momentu kolonizacji terenów tradycyjnie należących do Saamów.

Kolonizacja północnych obszarów Skandynawii przez Szwecję rozpoczęła się w XIV wieku. W tym czasie szwedzcy królowie zaczęli rościć sobie prawa do terenów znajdujących się na północ od Hälsingland, a na Saamów zostały nałożone podatki. Dokonano spisu obszarów należących do Saamów: w Jämtland określono je mianem *lapps kattelandet*, natomiast w Härjedalen – *skattefjäll* (Brodin

i Pikkarainen 2008: 18). Wraz z upływem czasu Szwecja nakładała na Saamów coraz większe podatki, a gdy w 1630 roku odkryto złoża srebra w Nasafjäll (niedaleko Arjeplog), Saamowie zostali przymusowo zatrudnieni przy transporcie złóż do Piteå. Zapłata za tę pracę nie zapewniała Saamom utrzymania, część z nich zmuszona była żebrac bądź przenieść się wyżej na północ Sápmi (Ibid.).

Po odkryciu wspomnianych złóż srebra kolonizacja Sápmi nasiliła się. Król Karol XI wydał w 1673 roku tak zwany *Lappmarksplakatet*, w którym ustalono, iż osoby, które zdecydują się przeprowadzić na północ, otrzymają w zamian piętnaście lat wolności podatkowej oraz prawo do odmówienia udziału w wojnie (Samiskt Informationscentrum 2017b). Napływ ludzi z południa kraju (tzw. *nybyggare*) spowodował wypieranie Saamów z ich terenów. W tym czasie religia stała się kolejnym narzędziem kolonizacji Saamów. W 1685 roku zdecydowano, że Saamowie zostaną poddani przymusowej chrystianizacji (Svensk Information 2004: 49).

Pojawienie się *nybyggare* w Sápmi spowodowało również, iż Saamowie zaczęli przegrywać w sądach na korzyść ludności napływowej. Wcześniej państwo szwedzkie czerpało duże korzyści z podatków oraz handlu skórami, mięsem czy rybami, lecz gdy inne gałęzie przemysłu stały się ważniejsze (np. górnictwo), sądy przestały brać pod uwagę saamskie prawo do ziem i w sporach z nowymi osadnikami to Saamowie najczęściej byli stroną przegraną (Brodin i Pikkarainen 2008: 19). Z końcem XIX wieku ziemie, które wcześniej należały do Saamów, zaczęły być traktowane jako własność państwa. Szwecja przyznała chłopom prawo do terenów wchodzących wcześniej w skład *lapps kattelandet*, tym samym pozbawiła Saamów dużego obszaru ziem. Saamowie nie dostali za to żadnych odszkodowań.

W 1886 roku ustanowiono pierwsze prawo regulujące hodowlę reniferów w Szwecji. Ustawa określała, iż Saamowie mogli korzystać wyłącznie z ziem, na których przebywali ze swoimi renami. Nie wszyscy Saamowie byli jednak hodowcami reniferów. W związku z tym ci, którzy nie posiadali reniferów, nie zostali uwzględnieni w prawie i tym samym nie mogli legalnie użytkować ziem szwedzkich: nie mieli prawa do łowienia ryb i polowań.

5. Nasilenie dyskryminacji – wiek XX

W XIX wieku w Szwecji pojawiły się różne teorie dotyczące rozwoju człowieka oraz tego, że rasy ludzkie znajdują się w różnych stadiach rozwoju. Tak zwana „ludność prymitywna”, do której zaliczano między innymi Saamów, została zakwalifikowana jako słabiej rozwinięta, natomiast za najbardziej rozwiniętą uznano białą ludność europejską (Samiskt Informationscentrum 2017c). W połowie XIX wieku szwedzki antropolog Anders Retzius rozpoczął badania nad pomiarami ludzkich czaszek oraz nad klasyfikowaniem ludzi według ich rozmiarów. Wyróż-

niono dwa typy czaszki: długą i krótką. Czaszki typu krótkiego posiadała ludność pierwotna, a zatem Saamowie, natomiast długiego – ludność, która przybyła do Skandynawii w późniejszym czasie. W kolejnych badaniach usiłowano wykazać, że posiadacze czaszek typu krótkiego byli gorzej rozwinięci od osób z czaszkami typu długiego (Ibid.). Badania te doprowadziły w Szwecji do popularyzacji naukowego rasizmu oraz do założenia w 1922 roku Państwowego Instytutu Higieny Rasy (*Statens institut för rasbiologi*) (Brodin i Pikkarainen 2008: 19). Saamowie zostali uznani za gorszy typ ludzi i stali się obiektem rasistowskich uprzedzeń (Åhrén 2008: 48). Twierdzono, że łączenie się w pary Szwedów i Saamów może być szkodliwe dla szwedzkiej rasy (Lundmark 2004: 15). W tym czasie zaczęła obowiązywać polityka, której główne założenia zamykały się w hasło: „Lapończyk ma pozostać Lapończykiem” (*„lapp skall vara lapp”-politiken*; hasło użyte po raz pierwszy przez pastora Vitalisa Karnella w 1906 r.) (Samiskt Informationscentrum 2017d). Sformułowanie to odnosiło się do popularnego wówczas w Szwecji poglądu, który głosił, iż Saamowie to ludność nadająca się wyłącznie do hodowli reniferów. Mieli oni zatem pozostać nomadami bądź ulec pełnej asymilacji ze społeczeństwem szwedzkim.

W latach 20. XX wieku powstało nowe prawo regulujące hodowlę reniferów. Weszło ono w życie w 1928 roku i wprowadziło jeszcze wyraźniejszy podział w saamskim społeczeństwie – wykluczyło ono bowiem znaczą część Saamów z możliwości podjęcia pracy hodowcy reniferów. Prawo określało, że jedynie te osoby, których rodzice bądź dziadkowie zajmowali się hodowlą, mogły zostać hodowcami. W rzeczywistości o tym, kto posiadał prawo do hodowli reniferów, decydowała przynależność do *sameby* (czyli jednostek ekonomiczno-administracyjnych w Sápmi ułatwiających zarządzanie hodowlą reniferów). Osoby, które w momencie wejścia ustawy w życie nie pracowały jako hodowcy, straciły *de facto* prawo do hodowli reniferów (Åhrén 2008: 49). Około 60% Saamów górskich oraz około 80% Saamów leśnych zostało wykluczonych ze społeczności hodowców (Ibid.).

Dodatkowo w ustawie znalazł się zapis o tym, iż kobieta posiadająca prawo do hodowli, która poślubi mężczyznę nieposiadającego tego prawa, straci również swoje prawo. Ten zapis nie funkcjonował w przypadku mężczyzn, którzy brali za żonę kobietę spoza społeczności hodowców, co więcej, mogli oni w ten sposób zagwarantować swojej wybrance otrzymanie tego prawa właśnie poprzez zawarcie małżeństwa (SFS 1928: 309).

Prawo, które obowiązuje obecnie, zostało uchwalone w 1971 roku. Usunięto z niego zapis dyskryminujący saamskie kobiety, lecz wciąż jest kontrowersyjne ze względu na to, iż dzieli Saamów na dwie grupy – tych, którzy mogą zajmować się hodowlą reniferów, i tych, którym odmawia się tego prawa (Amft 2002: 82). W dalszym ciągu przynależność do *sameby* rozstrzyga o tym, komu przysługuje prawo bycia hodowcą.

6. Skutki dyskryminacji

Szwedzka polityka wobec Saamów, szczególnie w XX wieku, spowodowała, iż wielu z nich obawiało się przyznać do swoich korzeni. Przekonanie o tym, iż Saamowie są gorszą, słabiej rozwiniętą rasą, było silnie zakorzenione w szwedzkim społeczeństwie i poparte wówczas naukowymi badaniami. Ze względu na panujący rasizm część Saamów wyparła się własnej historii i postanowiła nie ujawniać swojej prawdziwej tożsamości. Część młodych Saamów dopiero po latach odkrywa swoje prawdziwe pochodzenie (Åhrén 2008: 136).

Christina Åhrén, szwedzka i saamska badaczka, której praca doktorska opiera się na badaniu saamskiej tożsamości oraz opisuje wpływ szwedzkiej polityki na Saamów, wspomina, że wiele osób, z którymi przeprowadzała wywiady, doświadczyło dyskryminacji między innymi w szkole. Saamowie utrzymują, że szkoły nie chronią saamskiej tożsamości, są miejscem dręczenia saamskich dzieci (Brodin i Pikkarainen 2008: 24). Ze względu na wyróżniające cechy wyglądu (wysokie kości policzkowe, skośne oczy) Saamowie często są wyzywani. Najpopularniejsze nacechowane negatywnie określenie Saama to *lapp* (Lapończyk). Jest to nazwa funkcjonująca w językach krajów, które skolonizowały Sápmi (Salvesen 1995: 118). Słowo „Saam” wywodzi się natomiast z języka saamskiego i nie jest nacechowane pejoratywnie.

Doświadczenie dyskryminacji i niesprawiedliwego traktowania przez społeczeństwo szwedzkie sprawiło, że posiadanie saamskich korzeni było powodem do wstydu dla wielu Saamów. Niektórzy wchodzili w związki małżeńskie ze Szwedami lub zmieniali nazwiska, by łatwiej było im się zasymilować ze szwedzkim społeczeństwem (Åhrén 2008: 138). Osoby, z którymi rozmawiała Åhrén, przyznają, że zdaniem ich rodziców bądź dziadków doprowadziło to do utracenia przez nich ważnej części tożsamości (Ibid.). Dodatkowo z powodu zmiany nazwiska czuli się odpowiedzialni za zdradzenie swojej rodziny, historii, kultury. Poczucie winy często towarzyszyło im przez całe życie, część z nich przyznała później, że żałuje swojego wyboru (Ibid.: 141).

Skutkiem dyskryminującej polityki wobec Saamów jest nie tylko problem z własną tożsamością, ale również problemy ze zdrowiem psychicznym. Z dostępnych badań i raportów przeprowadzonych w ostatnich latach wynika, iż Saamowie nadal doświadczają gorszego traktowania ze względu na swoje pochodzenie. W grupie hodowców reniferów aż 70% Saamów przyznało, że doświadczyło dyskryminacji ze strony reszty społeczeństwa z powodu bycia Saamami (Omma, Holmgren i Jacobsson 2011: 9). Ponad połowa dzieci uczestniczących w badaniu przeprowadzonym w 2011 roku potwierdziła, że doświadcza gorszego traktowania w szkole (Omma 2013: 9). Złe traktowanie, niskie poczucie własnej wartości to powody pogarszania się zdrowia psychicznego Saamów.

Depresja, stres, niepokój to konsekwencje wykluczenia społecznego. W grupie składającej się wyłącznie z hodowców reniferów bądź saamskich kobiet odsetek osób próbujących popełnić samobójstwo był wyższy niż w reszcie społeczeństwa zamieszkującej ten sam region (Kaiser i Renberg 2012: 106). Z raportu opublikowanego w 2016 roku przez psychologa Jona Petera Stoora współpracującego z Sametingiem wynika, iż więcej niż co druga saamska kobieta przyznała się do myśli samobójczych, a co trzeci saamski hodowca reniferów poważnie rozważał lub miał plany odebrania sobie życia (Sametinget 2016). Marginalizacja Saamów w społeczeństwie, brak podstawowej wiedzy na temat ludności rdzennej, stereotypy i uprzedzenia to przyczyny złego samopoczucia, które może prowadzić nawet do prób odebrania sobie życia.

Dodatkowo należy też wspomnieć o tym, że Szwecja jako kolonizator doprowadziła do tego, iż zmieniło się postrzeganie saamskich kobiet w społeczeństwie. Przed wprowadzeniem szwedzkiej ustawy dotyczącej hodowli reniferów z 1928 roku w społeczności saamskiej panowało większe równouprawnienie niż obecnie. W związku z wprowadzeniem jej w życie saamskie kobiety i mężczyźni nie byli równouprawnieni w świetle prawa aż do wprowadzenia nowej ustawy w 1971 roku. Konsekwencje dyskryminującej kobiety ustawy z 1928 roku są nadal widoczne – saamskim kobietom trudniej jest zostać hodowcą reniferów, ponieważ zawód ten nadal jest zdominowany przez mężczyzn.

7. Dyskryminacja dzisiaj?

Raport Rzecznika do Spraw Dyskryminacji Etnicznej z 2008 roku wymienia wiele problemów, które są efektem zaniechań ze strony państwa oraz nieuwzględniania saamskiej perspektywy w szwedzkiej polityce dotyczącej Saamów. Konwencje dotyczące mniejszości podkreślają, że Saamowie powinni mieć prawo współdecydowania o kwestiach bezpośrednio ich dotyczących. Z raportu wynika jednak, że w kontakcie między Saamami a organami władzy to właśnie strona państwowa w większości podejmuje decyzje (Brodin i Pikkarainen 2008: 27). Polityka asymilacji prowadzona przez Szwecję w XX wieku doprowadziła do tego, iż wielu Saamów straciło zaufanie do państwa. Saamowie podkreślają również, iż stosunek władzy do nich jest wciąż pełen uprzedzeń i charakteryzuje się kolonialnym traktowaniem ludności rdzennej (Ibid.). Saamowie są zaniepokojeni również tym, iż władze nie zapewniają odpowiedniego wsparcia dla rozwoju języka saamskiego. Saamowie, którzy domagają się prawnie zagwarantowanej możliwości porozumiewania się z władzami w swoich języku, często spotykają się z negatywną reakcją i uprzedzeniami (Ibid.: 28).

Dodatkowo problemem jest również sądownictwo i wymiar sprawiedliwości. Saamowie postrzegają je jako kolonialne narzędzie państwa, które nigdy nie staje

po ich stronie. Na przykład w sytuacji wykrycia nielegalnego odstrzału drapieżników Saamowie są pierwszymi podejrzanymi (Ibid.: 29). Natomiast jeśli to Saamowie zgłaszają przestępstwa (np. kradzież reniferów), policja często ich ignoruje.

Rynek pracy jest kolejnym polem, na którym Saamowie mogą spotkać się z dyskryminacją. Rzecznik do Spraw Dyskryminacji Etnicznej wspomina w swoim raporcie, iż Saamom proponuje się mniej opłacalną pracę nieadekwatną do ich kompetencji (wyższego wykształcenia). Umiejętności Saamów nie są brane pod uwagę, odsyła się ich do wykonywania prac, w których „zatrudnia się Saamów”. W odczuciu Saamów część prac jest zarezerwowana wyłącznie dla reszty społeczeństwa (Ibid.: 31).

Jeszcze jednym obszarem, na którym Saamowie przez dłuższy czas musieli mierzyć się z dyskryminacją, są media. Obraz Saamów przekazywany w radiu, telewizji i prasie był często poniżający i pełen stereotypów, które korzeniami sięgają szwedzkiej polityki XX wieku. Saamowie skarżą się na to, że rasistowskie żarty były dozwolone w mediach (Ibid.: 32). Czasem nadal przedstawiani są oni jako ubrani w tradycyjne kolty egzotyczni mieszkańcy Szwecji żyjący z zasiłku państwowego.

Należy jednak podkreślić, że w ostatnich latach informowanie w mediach o dyskryminacji oraz prześladowaniu stało się powszechniejsze. Najważniejsze szwedzkie media (w tym dziennik „Dagens Nyheter” oraz szwedzkie radio i telewizja) zamieszczają na swoich stronach artykuły o przestępstwach nienawiści wobec Saamów. W artykule z „Dagens Nyheter” z 2011 roku można przeczytać o wzroście liczby rasistowskich aktów w Szwecji, między innymi o paleniu tradycyjnych saamskich namiotów *kåtor*, zniszczeniu tabliczek z nazwami saamskich miejscowości oraz o strachu Saamów przed prześladowaniem (Ramqvist 2011).

W mediach podkreśla się odmawianie Saamom przysługujących im praw (np. kontaktu z władzami w języku saamskim), brak walki lub nieudolną walkę z rasizmem, wstrzymywanie się od ratyfikowania 169. Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy z 1989 roku, dotyczącej ludności tubylczej i plemiennej w krajach niezależnych, która przyznaje tejże ludności prawo własności do ziemi tradycyjnie przez nią zajmowanej (Larsson i Linna 2010). W ostatnim czasie nagłośniono również proces sądowy, który zakończył się pomyślnym wyrokiem dla Saamów. Sąd okręgowy w Gällivare przyznał *sameby* w Girjas wyłączone prawo do polowań na mniejszą zwierzynę oraz do połowu ryb na ziemiach tradycyjnie należących do *sameby*. W uzasadnieniu wyroku znalazła się informacja o tym, iż Saamowie z Girjas polowali i łowili ryby na pobliskich terenach od ponad 1000 lat, co daje im zwyczajowe prawo do korzystania z tych ziem (SVT 2016).

W tym roku w szwedzkich mediach bardzo dużo uwagi poświęcono filmowi *Sameblod*, który swoją premierę miał w marcu 2017 roku (Svensk Filmdatabas 2017). Film opowiada o szwedzkiej polityce wobec Saamów i kolonizacji Sápmi oraz o panujących na początku XX wieku poglądach na temat „higieny rasy”. Film stał

się przyczynkiem do szerokiej debaty na temat dyskryminacji Saamów w Szwecji i dyskusji nad rozliczeniem się z kolonialną przeszłością (pisały o nim największe szwedzkie dzienniki, m.in. „Dagens Nyheter” oraz „Svenska Dagbladet”).

Na uwagę zasługuje także wyraźny głos Kościoła Szwecji w sprawie saamskiej. Arcybiskupka Kościoła, Antje Jackelén, zabrała głos na łamach „Dagens Nyheter”, gdzie przyznała, iż Kościół odegrał bardzo dużą rolę w kolonizacji Sápmi oraz przyczynił się do dyskryminacji Saamów w Szwecji. Arcybiskupka jasno stwierdziła, iż Kościół Szwecji musi przeprosić i zabiegać o pojednanie z Saamami (Åsbrink 2016).

Warto również nadmienić, iż podejmowane są działania, które mają polepszyć sytuację Saamów w Szwecji. Obecnie najbardziej dyskutowaną kwestią jest powołanie Komisji Prawdy. Pomysł jej założenia powstał już w 2008 roku, obecnie kwestia jej ustanowienia wydaje się coraz bardziej realna. Przedstawiciele Sametingu rozmawiali już z Rzecznikiem do spraw Dyskryminacji i doszli do porozumienia, iż w dzisiejszym Sápmi wciąż widać skutki szwedzkiej kolonizacji i potrzebne jest stworzenie forum do rozmów na ten temat (Karnehed 2016). Aby rozwiązać konflikty i problemy, które w dużej mierze wynikają ze szwedzkiej polityki wobec Saamów, należy stworzyć pełny obraz prześladowań i krzywd, jakich doznali Saamowie. Jedną z uczestniczek rozmów, May-Britt Öhman, Saamka i badaczka z uniwersytetu w Uppsali, twierdzi, iż dzisiejsza kolonizacja Sápmi dokonuje się ze strony dużych właścicieli lasów (Ibid.). Te i inne kwestie podnoszone podczas rozmów pomiędzy Sametingiem a Rzecznikiem Do Spraw Dyskryminacji mają zostać rozwiązane dzięki powołaniu Komisji Prawdy.

Wnioski

Dzisiejsza sytuacja Saamów w szwedzkim społeczeństwie jest skutkiem kolonizacji oraz dyskryminacyjnej polityki szwedzkiej wobec ludności pierwotnej. Saamowie wciąż bardzo często muszą zmagać się z różnymi przejawami rasizmu oraz dyskryminacji, a Szwecja jest systematycznie krytykowana przez organizacje międzynarodowe, między innymi ONZ oraz Radę Europy, za niepodpisanie 169. Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy. Nadzieję na poprawę sytuacji daje praca nad powołaniem Komisji Prawdy, która ma rozliczyć się z przeszłością kolonialną Szwecji oraz stworzyć pełen obraz krzywd i prześladowań, jakich doznali Saamowie ze strony szwedzkiego rządu. Powoli zmienia się również obraz Saamów w mediach, coraz więcej mówi się i pisze o sytuacji ludności pierwotnej Szwecji oraz o niesprawiedliwościach, jakie ją spotkały bądź nadal spotykają. Zmienianie obrazu Saamów wśród pozostałych obywateli Szwecji jest konieczne, by móc skończyć z dyskryminacją i nieuzasadnionymi stereotypami. Lepszy dialog między Saamami a przedstawicielami państwa szwedzkiego jest szansą na rozwiązanie omawianych wyżej problemów.

Bibliografia

- Åhrén, C. (2008). *Är jag en riktig same? En etnologisk studie av unga samers identitetsarbete*. Praca doktorska, Umeå: Umeå universitet.
- Amft, A. (2002). *Sápmi i förändringens tid. En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet ur ett genus- och etnicitetsperspektiv*. Praca doktorska, Umeå: Umeå universitet.
- A/RES/61/295. (2008). *United Nations Declaration On The Rights Of Indigenous Peoples*, http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/documents/DRIPS_en.pdf (dostęp: 12.01.2017).
- Åsbrink, E. (2016). Svenska kyrkan söker försoning med samer. *Dagens Nyheter*, 6 lutego 2016, <http://fokus.dn.se/kyrkan-och-samerna/> (dostęp: 6.09.2017).
- Bonusiak, G. (2016). *Status Saamów w państwach nordyckich w świetle międzynarodowych standardów ochrony praw ludów rdzennych*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Brodin, B. i H. Pikkarainen. (2008). *Diskriminering av samer – samers rättigheter ur ett diskrimineringsperspektiv*. Stockholm: Ombudsmannen mot etnisk diskriminering.
- Fjellström, P. (1985). *Samernas samhälle i tradition och nutid*. Värnamo: P.A. Norstedt & Söners Förlag.
- ILO Convention C169 – Indigenous and Tribal Peoples Convention*. (1989). http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C169 (dostęp: 12.01.2016).
- Kaiser, N. i E. Renberg. (2012). Suicidal expressions among the Swedish reindeer-herding Sami population. *Suicidology Online* 3: 102–113.
- Karnehed, S. (2016). Sanningskommission kan göra upp med kolonial historia. *Fria Tidningar*, 5 grudnia 2016, <http://www.fria.nu/artikel/125961> (dostęp: 6.12.2016).
- Larsson, S. i K. Linna. (2010). Samepolitik utan samisk insyn. *Svenska Dagbladet*, 10 stycznia 2010, <https://www.svd.se/samepolitik-utan-samisk-insyn> (dostęp: 13.02.2017).
- Länsstyrelsen Stockholm. (2017a). *Lagen om nationella minoriteter*, <http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/Sv/manniska-och-samhalle/nationella-minoriteter/Pages/ny-lag-om-nationella-minoriteter.aspx> (dostęp: 10.02.2017).
- Länsstyrelsen Stockholm. (2017b). *Sveriges nationella minoriteter*, <http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/Sv/manniska-och-samhalle/nationella-minoriteter/Pages/default.aspx> (dostęp: 10.02.2017).
- Lundmark, L. (2004). Samepolitik i rasismens tidevarv. W: Svensk Information (red.). *Samer – ett ursprungsfolk i Sverige*. Västerås: Sametinget och Regeringskansliet, s. 14–15.
- Nacher, A. i M. Styczyński (2013). *Vággi Várri. W tundrze Samów*. Kraków: Alter.
- Omma, L. (2013). *Ung same i Sverige. Livsvillkor, självvärdering och hälsa*. Praca doktorska, Umeå: Umeå universitet.
- Omma, L., L. Holmgren i L. Jacobsson. (2011). Being a young Sami in Sweden: Living condition, identity and life satisfaction. *Journal of Northern Studies* 5 (1): 9–28.
- Ramqvist, P. (2011). Hatbrott mot samerna ökar. *Dagens Nyheter*, 1 marca 2011, <http://www.dn.se/nyheter/sverige/hatbrott-mot-samer-okar/> (13.02.2017).
- Salvesen, H. (1995). Sami Aedan: Four States – One Nation? Nordic Minority Policy And The History Of The Sami. W: S. Tagil (red.). *Ethnicity And Nation-building In the Nordic World*. Carbondale: Southern Illinois University Press, s. 106–144.
- Sametinget. (2016). *Kunskapsöversikt om samers psykosociala ohälsa*, <https://www.sametinget.se/106217> (dostęp: 13.02.2017).
- Sametinget. (2014). *Om ILO 169*, <https://www.sametinget.se/1054> (dostęp: 7.03.2017).

- Samiskt Informationscentrum. (2013). *Hur många samer finns det egentligen?*, <http://samer.se/4075> (dostęp: 4.09.2017).
- Samiskt Informationscentrum. (2015). *Sverige vill inte ratificera ILO 169*, <http://www.samer.se/4935> (dostęp: 7.03.2017).
- Samiskt Informationscentrum. (2017a). *Europarådets konventioner för minoriteter*, <http://samer.se/2765> (dostęp: 10.02.2017).
- Samiskt Informationscentrum. (2017b). *Koloniseringen av Sápmi*, <http://www.samer.se/1218> (dostęp: 11.02.2017).
- Samiskt Informationscentrum. (2017c). *Långa skallar och korta samer*, <http://www.samer.se/1028> (dostęp: 8.02.2017).
- Samiskt Informationscentrum. (2017d). *Samepolitik i stort behov av reformer*, <http://www.samer.se/4095> (dostęp: 13.09.2016).
- Samiskt Informationscentrum. (2017e). *Språket och lagen*, <http://samer.se/1187> (dostęp: 10.02.2017).
- SFS 1928:309. *Lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige*. Stockholm.
- SFS 1992:1433. *Sametingslag*. Stockholm.
- Svensk Filmdatabas. (2017). *Sameblod (2017)*, <http://www.sfi.se/sv/svensk-filmdatabas/Item/?type=MOVIE&itemid=78995> (dostęp: 6.09.2017).
- Svensk Information (2004). *Samer – ett ursprungsfolk i Sverige*. Västerås: Sametinget i Regeringskansliet.
- SVT. (2016). *Samebyn får jakträttigheterna i fjällen*, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrbotten/dom-i-girjasmalet> (dostęp: 5.09.2017).
- Vorren, Ø. i E. Manker. (1980). *Lapończycy: zarys historii kultury*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.